

Анастасія Олександрівна Ласкова-Ярмоленко,
науковий співробітник науково-організаційного відділу
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9290-5357>

УДК 001.12:37.013.2

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2\(81\)-52-56](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2(81)-52-56)

НАУКОВА ОСВІТА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Анотація.

У статті доведено важливість звернення уваги на концепцію наукової освіти, реалізація якої дасть змогу не просто озброїти молодь певним багажем знань, а підготувати її до непередбачуваного майбутнього в швидкозмінному світі стрімких суспільних трансформацій. За таких умов значно зростає важливість формування в молодих громадян критичного та наукового мислення, здатності до інноваційного розв'язання різноманітних проблем та узгоджених дій, до швидкого прийняття рішень. Наголошено, що система освіти має взяти на себе відповідальність щодо забезпечення всебічного розвитку неповторної індивідуальності людини як найвищої цінності, своєчасно виявляючи її здібності, обдарованості, таланти.

Ключові слова: наукова освіта; глобалізація; суспільні трансформації; професії майбутнього; дослідницька діяльність; вміння приймати рішення.

Третє тисячоліття ознаменувалося проривним технологічним розвитком. Щороку відмирають сотні професій і народжуються нові. Дедалі більше функцій бере на себе штучний інтелект. Людство стоїть на порозі входження в гіперкультурний простір з новими правилами існування. Найважче в цій ситуації молоді, адже саме молоде покоління має встигати за суспільними змінами, «взятися за кермо», постійно вчитися упродовж життя, створити комфортні умови існування для себе і своїх дітей, уберегти Землю від екологічної катастрофи та третьої світової війни, закласти новий фундамент для переосмислення і розвитку різних сфер життя.

В умовах постійної мінливості сучасного світу важливим і пріоритетним напрямом політики України в галузі освіти має стати створення умов, що спрямовані на всебічний розвиток молодого покоління, формування в його представників життєвої компетентності. Стрімкі економічні та соціальні перетворення світового масштабу розмивають культурні кордони і зумовлюють необхідність реформування всіх сфер суспільного життя, зокрема й освітньої ланки. Однак не можна сказати, що ці явища є негативними. Так, в Атласі нових професій для України зазначено, що глобалізаційні процеси сприяють посиленню конкуренції як серед виробників продукції та надавачів послуг, так і серед претендентів на робо-

че місце. У цьому контексті дуже важливо звертати увагу на міжнародні вимоги, стандарти та правила в конкретній сфері й дотримуватися їх, зважати на глобальні трансформації різних сфер життя. Тобто найголовнішим завданням постає надання молодому поколінню можливості з легкістю пристосовуватися і адаптуватися до постійних змін [1].

У такий момент суспільного розвитку активізується пошук або створення нових способів вирішення «старих» завдань вже в нових умовах. Можна сказати, що наразі робляться спроби лише «косметичного» реформування освіти. Прикладом таких варіантів осучаснення є комп'ютеризація процесу навчання. Водночас інші вчені прагнуть сформувати нові фундаментальні основи освіти, з-поміж яких формування нового мислення, реанімація етичних парадигм тощо.

Так, О. Марченко вказує, що «косметичні» реформи натомість призводять лише до консервування системи, через що змінюється форма, але не зміст. Інакше кажучи, це знаходить своє вираження у кризі освіти загалом. Поглиблення освітньої кризи пов'язано з тим, що методи традиційної освіти були сформовані в межах попереднього типу соціокультурної комунікації, а отже, логічно, що вони перестають задовольняти потреби розвитку. Водночас налагоджені впродовж століть соціально-педагогічні механізми класичної

моделі освіти (в силу своєї консервативності) продовжують працювати на самозбереження, асимілюючи інновації, які не узгоджуються із принципами її організації [2].

Вітчизняні науковці Н. Поліхун, І. Сліпучіна та І. Чернецький зазначають, що на сучасному етапі суспільна думка рухається в напрямі реалізації інноваційної концепції освіти, що на противагу традиційній, є випереджаючою, міждисциплінарною, контекстно відкритою. Саме вона має забезпечувати творчість і спеціалізацію, ініціативність і відповідальність, особистісну автономію і соціалізацію. Представники молодого покоління під час навчання мають закріпити навички вироблення самостійного креативного підходу до розв'язання проблем [3].

Таким чином, перед сучасною освітньою системою постає важливе завдання щодо максимального розкриття та розвитку потенціалу кожної особистості, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, який здатен до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Така система освіти має взяти на себе відповідальність щодо забезпечення всебічного розвитку індивідуальності людини як найвищої цінності суспільства за допомогою виявлення її здібностей, обдарованості й талантів [4]. Сучасна система освіти має не просто озброїти дітей певними знаннями, вона має підготувати їх до непередбачуваного майбутнього, що безпосередньо пов'язано як з бурхливим розвитком інформаційних технологій (від їх безпосереднього щоденного побутового вжитку в ролі хатніх помічників до штучного інтелекту високого рівня, нейромереж, здатних до саморозвитку), так і з можливими глобальними загрозами та викликами екологічного чи економічного характеру (кліматичні зміни, надмірне споживання, обмеженість ресурсів, забруднення навколишнього середовища, пандемії тощо) [5].

У цьому контексті сучасна особистість має бути здатна і готова до конструктивного досягнення успішної життєдіяльності в мінливих суспільно-економічних умовах, самостійного і свідомого вирішення складних життєвих завдань, породжених інформаційними, економічними, соціальними, політичними, культурно-релігійними процесами третього тисячоліття. Так, І. Лобастова вважає, що постає необхідність у життєвій компетентності особистості, її здатності успішно розв'язувати власні життєві проблеми, брати активну участь у розв'язанні глобальних суспільних проблем. Таким чином, розвиток життєвої компетентності особистості виступає умовою як її успішної, гармонійної життєдіяльності, так і конструктивного перетворення і гармонійного розвитку суспільства [6].

Окрім того, стрімкий перехід до «суспільства, заснованого на знаннях», що вимагає від людини

постійного оновлення знанневої бази й, відповідно, готовності до навчання впродовж життя, змушує замислитись над проблемою розриву, що утворився в прагматично орієнтованих соціокультурних традиціях, між освітою та вихованням [2].

Зазначені вище глобалізаційні процеси світового масштабу чинять значний вплив на розвиток окремих держав і визначення ними пріоритетів свого і глобального світового розвитку. З огляду на це, високий рівень інтелектуальної активності та продуктивності будь-якої діяльності постають умовами збереження та нарощування діяльного потенціалу країни загалом. Важливо зазначити, що одним з індикаторів суспільства є його інтелектуальний потенціал, який охоплює декілька компонентів (кадровий, результативний, технологічний, морально-етичний тощо) [7].

На сьогодні перед системою освіти як в контексті України, так і світу, постають нові завдання, адже зростає значення формування в громадян критичного і наукового мислення, здатності до інноваційного розв'язання різноманітних проблем та узгоджених дій [5]. З огляду на такі вимоги сучасності, наукова освіта постає важливою складовою розвитку країни в умовах стрімких суспільних трансформацій. Перед кожним педагогом рано чи пізно постає проблема вибору: або стати провідником загальноприйнятої, узвичаєної освітньої доктрини, або піти шляхом створення і впровадження на практиці нових підходів до організації освітньої діяльності, які б могли сприяти самореалізації кожного конкретного учня. Цей вибір і визначає направленість й ефективність освітніх реформ. Стає зрозуміло, що реформа освіти – це скоріше реформа майбутнього життя дитини, яка росте і розвивається, а не лише реформа педагогічного методу, тієї чи іншої спеціальної технології навчання. Таким чином, О. Марченко зауважує, що якщо не проведено реформу організації життя дитини, то реформи методів навряд чи матимуть хоч якийсь сенс [2].

З огляду на сказане вище, наукову освіту варто розглядати як освітній процес, що має сприяти формуванню в молодого покоління наукового стилю мислення. Це забезпечить для них в дорослому житті здатність приймати рішення на основі критичного аналізу, розв'язувати комплексні проблеми, створювати інноваційні розв'язки, творити і виявляти ініціативу, розуміти сутність глобальних і локальних викликів, відповідально взаємодіяти з навколишнім середовищем і в громаді, усвідомлювати соціальну взаємозалежність. Усе це надзвичайно важливо для майбутнього процвітання країни [5].

Окрім того, на думку С. Бабійчук, наукова освіта як педагогічний концепт, базуючись на певних методиках, методах, формах навчання та

навчальному змісті має на меті виплекати нову генерацію науковців [8].

Важливо зазначити, що наукова освіта постає поняттям, яке синтезує різні сучасні підходи до навчання. Елементи наукової освіти наявні в різних методах навчання, основна ціль яких полягає в тому, щоб учень навчився діяти і приймати рішення самостійно, а вчитель сприяв максимальній самостійності учня. Вчителі мають глибоко розуміти методику та етапи організації процесу дослідження і комбінувати їх залежно від теми та результату, якого потрібно досягти, а також володіти ґрунтовними фундаментальними знаннями [9].

Наукова освіта – це педагогічний концепт, метою якого є популяризація та вивчення науки серед учнів. Концепт наукової освіти охоплює такі сфери, як науковий контент, наукові методи, засоби та принципи, деякі суспільні науки, а також педагогічні технології та методики. На думку українських науковців М. Гальченка та Ю. Гоцуляка, наукова освіта ґрунтується на автономності учня в навчально-виховному процесі та передбачає самостійний пошук і виконання освітніх завдань учнем, як окремих проєктів та досліджень, під керівництвом учителя-консультанта [7; 10].

Розуміння того, що сучасний випускник школи має володіти не лише базовими знаннями з науки, а й навичками створювати нові винаходи та робити відкриття пропагується не лише ЮНЕСКО, а й національними науковими товариствами та організаціями [8].

Натомість Л. Гриневич, Н. Морзе та М. Бойко вважають, що формування наукового мислення відбувається за допомогою освоєння наукових методів і досвіду людства для самореалізації та творчого розвитку особистості й задоволення потреб суспільства [5]. Наукова освіта передбачає реалізацію таких аспектів, як: особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи до навчання; акцентування на самостійній діяльності учня; прагнення до практичного застосування отриманих учнем знань; удосконалення дослідницької діяльності учня та навичок самостійної навчальної діяльності, як завдання окремих освітніх галузей [10]. Так, учитель у рамках наукової освіти виступає в ролі наставника освітнього процесу, а відправною точкою для освіти є використання дослідницьких практик, які базуються на властивих науці способах пізнання.

Особливі надії в цьому контексті покладаються на природничо-математичний та інженерно-технологічний STEM-підхід [3]. Наукова освіта має підвищити учнівську допитливість, спираючись на їхню природну схильність шукати смисл і розуміння навколишнього світу. Науку необхідно вводити в освітній процес. Школярі зокрема мають розуміти її як діяльність, що

здійснюється людьми, зокрема і ними самими. Процес здобуття знань через наукову освітню діяльність учнів має забезпечити для них особистий досвід з'ясування та віднайдення зв'язків між новим і попереднім досвідом, розуміння, що знання можливо формувати за допомогою активного дослідження.

Окрім того, в сучасних умовах постає необхідність безперервності навчання упродовж життя. Зокрема П. Таланчук розрізняє підходи до неперервної освіти залежно від об'єкта спрямування. Так, для держави неперервна освіта є провідною сферою соціальної політики із забезпечення сприятливих умов загального й професійного розвитку кожної особистості. Для суспільства неперервна освіта є механізмом розширеного відтворення його професійного та культурного потенціалу, умовою розвитку суспільного виробництва, прискорення соціально-економічного прогресу країни. Для світового товариства неперервна освіта є способом збереження, розвитку та взаємозбагачення національних культур і загальнолюдських цінностей, важливим фактором та умовою міжнародного співробітництва в галузі освіти, а також розв'язання глобальних завдань сучасності [11].

У цьому контексті метою неперервної освіти постає становлення та розвиток особистості як у періоди її фізичного і соціально-психологічного дозрівання, розквіту й стабілізації життєвих сил та здібностей, так і в період старіння, коли головним завданням стає компенсація сил [3; 11].

Глобалізаційні процеси привели до того, що неперервна освіта, розвиток життєвої компетентності та науковий підхід до навчання сформувалися в нову тенденцію світового масштабу, рушій гуманітарного розвитку людства тощо.

Таким чином, важливим питанням у контексті ефективного розвитку нашої держави постає підвищення уваги до наукової освіти, спрямованої на розвиток життєвої компетентності молодого покоління, адже саме ця категорія українців становить справжній потенціал країни. Упродовж багатьох років цвіт нації виїжджав за кордон і продовжує це робити в пошуках кращого життя. Тому політичний курс України загалом, і сфери освіти зокрема, має бути сфокусований на підтримці розвитку молодого покоління, яке потім буде здатне повернути свій «борг державі» сторичею. На молоде покоління покладено важливу місію з пошуку різноманітних способів покращення рівня життя кожного українця, розвитку наукового потенціалу, формування інтелектуальної еліти нації, зосередження на поліпшенні економічного, соціального, культурного становища та майбутньому процвітанні країни. Важливо пам'ятати, що майбутнє за майбутніми поколіннями – у цьому сила і потенціал країни.

Використані літературні джерела

1. Атлас нових професій для України / МОН України. 2020. 42 с.
2. Марченко О.В. Методологічні стратегії дослідження освітнього простору: монографія. Дніпропетровськ : Інновація, 2012. 350 с.
3. Поліхун Н.І., Сліпихіна І.А., Чернецький І.С. Наукова освіта як інновація в системі освіти України. *Наукові записки*. 2020. Вип. 168. С. 186–189. (Серія: Педагогічні науки).
4. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного і порівняльного аналізу: монографія. Житомир : ЖДУ, 2005. 456 с.
5. Гриневич Л.М., Морзе Н.В., Бойко М.А. Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 77. № 3. С. 1–26.
6. Лобастова І.М. Життєва компетентність учнів – основа розвитку особистості. *Розвиток життєвої компетентності особистості в умовах освітніх трансформацій: виховний, психологічний, інклюзивний виміри*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Скадовськ, 19–21 черв. 2019 р.) / за ред. І.Я. Жорової, С.О. Моїсеєва. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. 327 с.
7. Шморхун О.О. Еліта та інтелігенція: проблема формування лідерського політичного потенціалу України. *Еліта, обдарованість, людиноцентризм* : матеріали Міжнар. наук. конф. Київ : НАПН України, 2010. С. 15–24.
8. Бабійчук С. Наукова освіта як педагогічний концепт. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157)). С. 60–63.
9. Бабійчук С.М. Педагогічна концепція «Наукова освіта». *Освітній дискурс*: збірник наукових текстів. 2020. № 23 (5). С. 14–21.
10. Гальченко М.С., Гоцуляк Ю.В. Наукова освіта в Україні: теоретичний та нормативно-правовий контекст. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 4. С. 5–11.
11. Таланчук П.М. Сформуй осердя свого щастя. Київ : Університет «Україна», 2014. 79 с.

References

1. *Atlas novykh profesii dlia Ukrainy [Atlas of new professions for Ukraine]* (2020). 42 p.
2. Marchenko, O.V. (2012). *Metodolohichni stratehii doslidzhennia osvitnoho prostoru [Methodological strategies of research of educational space]*. Dnipropetrovsk. 350 p.
3. Polikhun, N.I., Slipukhina, I.A., & Chernetskyi, I.S. (2020). *Naukova osvita yak innovatsiia v systemi osvity Ukrainy [Scientific education as an innovation in the education system of Ukraine]*. *Naukovi zapysky – Proceedings*. Vol. 168. P. 186–189.
4. Antonova, O.Ie. (2005). *Obdarovanist: dosvid istorychnoho i porivnialnoho analizu [Giftedness: experience of historical and comparative analysis]*. Zhytomyr. 456 p.

5. Hrynevych, L.M., Morze, N.V., & Boiko, M.A. (2020). *Naukova osvita yak osnova formuvannia innovatsiinoi kompetentnosti v umovakh tsyfrovoy transformatsii suspilstva [Scientific education as a basis for the formation of innovative competence in the context of digital transformation of society]*. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information technologies and teaching aids*. Vol. 77. No. 3. P. 1–26.

6. Lobastova, I.M. (2019). *Zhyttieva kompetentnist uchniv – osnova rozvytku osobystosti [Life competence of students is the basis of personality development]*. *Rozvytok zhyttievoi kompetentnosti osobystosti v umovakh osvityvnykh transformatsii: vykhovnyi, psykhologichnyi, inkluzyvnyi vymiry – Development of vital competence of the person in the conditions of educational transformations: educational, psychological, inclusive dimensions*. Kherson. 327 p.

7. Shmorhun, O.O. (2010). *Elita ta intelihentsiia: problema formuvannia liderskoho politychnoho potentsialu Ukrainy [Elite and intelligentsia: the problem of forming the leadership political potential of Ukraine]*. *Elita, obdarovanist, liudynotsentryzm – Elite, talent, anthropocentrism*. Kyiv. P. 15–24.

8. Babiichuk, S. (2018). *Naukova osvita yak pedahohichni kontsept [Scientific education as a pedagogical concept]*. *Molod i rynek – Youth and the market*. 2 (157)). P. 60–63.

9. Babiichuk, S.M. (2020). *Pedahohichna kontseptsiiia «Naukova osvita» [Pedagogical concept «Scientific education»]*. *Osvitnii dyskurs – Educational discourse*. 23 (5). P. 14–21.

10. Halchenko, M.S., & Hotsuliak, Yu.V. (2016). *Naukova osvita v Ukraini: teoretychnyi ta normatyvno-pravovyi kontekst [Scientific education in Ukraine: theoretical and normative-legal context]*. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and development of a gifted personality*. 4. P. 5–11.

11. Talanchuk, P.M. (2014). *Sformui oserdia svoho shchastia [Form the core of your happiness]*. Kyiv. 79 p.

Laskova-Yarmolenko Anastasia. The Scientific Education Importance as an Integral Component of the Young Generation Preparation for the Life in the Age of Rapid Societies.

Summary.

The article identifies the importance of the scientific education concept exploration. Scientific education will not only provide the younger generation with a certain baggage of knowledge, it will prepare them for the unpredictable future in a rapidly changing world. At the present stage, the importance of critical and scientific thinking formation in young citizens is growing. The education system must take responsibility for ensuring the comprehensive development of the individual as the highest society value by identifying its abilities, talents and gifts.

The third millennium was marked by breakthrough technological development. Hundreds of professions die every year and new ones are born. Artificial intelligence

is taking on more and more functions. Mankind is on the verge of entering a hypercultural space with new existence rules. The most difficult circumstances young people have in this situation, because the young generation must keep up with social change, “take the helm”, learn to get trained throughout life, create comfortable living conditions for themselves and their children, protect the Earth from environmental catastrophe and World War III, lay a new foundation for rethinking and developing various spheres of life.

Globalization processes have led to the fact that continuing education, the development of life skills and a

scientific approach to learning have formed a new trend on a global scale, the engine of mankind’s humanitarian development and more. Thus, an important issue in the context of our state effective development is to increase attention to scientific education aimed at developing the younger generation’s life skills, because this category of Ukrainians is the real potential. The young generation is tasked with finding ways to improve living standards and the economic situation in Ukraine in the future.

Key words: scientific education; globalization; social transformations; professions of the future; research activities; ability to make decisions.

Стаття надійшла до редколегії 20 квітня 2021 року

